

Morgenbladets kronikk 12. september 1951

TYSKE SKJEBNEAR

Av overlæge Johan Scharffenberg

Kurt Assmann: Deutsche Schicksalsjahre. Historische Bilder aus dem zweiten Weltkrieg und seiner Vorgeschichte. Eberhard Brockhaus, Wiesbaden 1950.

I

ER den norske almenhet nå moden for med saklig ro å sette seg inn i en tysk vitenskapsmanns syn på den annen verdenskrig?

I så fall er ovennevnte bok en god veileder.

Som før nevnt i Morgenbladet (nr. 160) ble militærhistorikeren viseadmiral Kurt Assmann etter krigen innbudt til England for å delta i bearbeidelsen av det erobrede tyske materiale til krigens historie. Han fikk adgang også til engelsk materiale, og det britiske admiralitet utgav 1948 som offisielt dokument en av ham utarbeidet fremstilling «The German Campaign in Norway».

Hovedmotstanderens tillit til hans vitenskapelige objektivitet er tilstrekkelig svar på spørsmålet om man kan stole på en tysk skildring av krigen.

Det særlig verdifulle ved Assmanns bok er den tendensfri sammenstilling av en mengde fakta til forklaring av den annen verdenskrigs opprinnelse og

forløp. Da meget materiale fremdeles ikke er offentliggjort, er en uttømmende redegjørelse ennå ikke mulig, derfor kan det — som han innrømmer — undertiden foreligge «Irrtümer und Fehlbeurteilungen», og han er takknemlig for rettelser. Men en meget omhyggelig og kritisk lesning av den store bok (med litteraturfortegnelse, register osv. 568 sider) har gitt meg sterk tillit til forfatterens vitenskapelige sannhetssjærighet og grundige kjennskap til det vel-dige trykte og utrykte materiale. Han skriver også, til forskjell fra mange andre tyske forfattere, klart og knapt, med som regel korte perioder, nøkternt og fritt for floskler. Dette ligger vel især i hans eget temperament, men det kan ha medvirket at boken opprinnelig var skrevet for offentliggjørelse bare på engelsk. Av dens 16 kapitler er fem tidligere trykt på engelsk (tre i U.S. Naval Institute Proceedings, to i det amerikanske tidsskrift «Foreign Affairs Quarterly»).

Det var aldri hans hensikt å skrive krigens hele historie, det er ennå altfor tidlig.

«Denne boken er en begynnelse, ingen ende. Det er så vidt jeg vet, det første på offisielle (amtliche) kilder støttede

verk om krigen som fremkommer i mitt tyske hjemland, og det vil sannsynligvis vedbli å være det for overskuelig tid.» Det meste tyske offisielle materiale er nemlig i utlandet (England og USA) og derfor ikke tilgjengelig for alle forskere.

Generalmajor Bernhard von Lossberg som var knyttet til generalstaben, har dog også delvis bygd på offisielle kilder i sin bok «Im Wehrmachtführungsstab» som på enkelte punkter supplerer Assmanns fremstilling. Assmann nevner ikke Lossbergs bok, deres vurderinger av Hitlers krigsledelse stemmer ofte godt overens.

Også Heinz Houldack «Was wirklich geschah» (1949) bygger på offisielle dokumenter, den er nevnt i litteraturfortegnelsen hos Assmann, men ikke den mangeårige statssekretær Otto Meissners erindringer (1950). Selvfølgelig tror Assmann selv ikke at hans bok tilnærmelsesvis uttømmer emnet, men den hører til hovedverkene.

Ved siden av det store offisielle materiale bygger Assmann på meningsutveksling med ledende personligheter og krigsdeltageres opptegnelser, men han skriver:

Morgenbladet 12/9.1951

2 (1-8)

«Jeg måtte herunder gå til verket med den største forsiktighet og skepsis, ti jo dypere jeg i mitt arbeid trengte inn i emnet, desto mer kom jeg til den erkjennelse at det neppe finnes en mekanisme som er utilforlatteliggere i sitt arbeid enn den menneskelige hukommelse.»

Dette er utvilsomt riktig for senere nedskrevne erindringer, ærlig og nøyaktig førte dagbøker har større kildeverdi. Fremstillingen i offisielle «hvitbøker» er ofte tendensiøs, men deres gjengivelse av dokumenter er punnverlig.

Bokens 16 kapitler handler om de viktigste faser i krigens forhistorie og forløp og gir fortrinlige oversikter. Av plasshensyn kan her bare enkelte avsnitt bli gjennomgått.

På grunn av den avgjørende innflytelse som Hitler personlig har øvd, begynner jeg med Assmanns vurdering av «føreren».

Med hentydning til et gammelt dikt skriver Assmann: «Ich habe früher in das «Hosiannah» nie eingestimmt, habe es daher jetzt nicht nötig «Crucifige» zu rufen.» Denne objektive innstilling er riktig, men vitenskapsmannen må søke å få alle viktige momenter med, det er en mangel at han ikke drøfter Hitlers *sinnstilstand*. Han kan henvise til at han jo ikke er psykiater eller psykolog, men hvis Hitlers handlemåte har vært påvirket av psykopatologiske karaktertrekk, er det nødvendig å trekke dette spørsmål inn. Det har Otto Meissner som var statssekretær også hos Hit-

ler 1933-45, forstått og i sin bok (s. 615 flg.) drøftet «Das Phänomen Hitler»; uten å anse ham som «geisteskrank im medizinischen Sinne» fremholder M. mange patologiske trekk. Assmann kjenner Trevor Ropers bok «The last Days of Hitler», allerede dens opplysninger burde vist ham nødvendigheten av å ta dette moment med i vurderingen.

Bokens første kapittel «Ein deutsches Märchen» gjengir Grimms eventyr om fiskeren som skante livet for en stor fisk som var en fortryllet prins, og derfor skulle få alle ønsker bønnhørt. Hans kone var umettelig i sine krav, ble konge og pave, men da hun til slutt ville være «som Gud selv», ble paret styrtet ned i sin gamle elendighet.

Pussig nok henviste jeg nettopp til dette eventyr allerede i 1934 da Hitlers stjerne var i stadig stigen.

Etter Hindenburgs død gjorde Hitler seg ved brudd på grunnloven til statsoverhode. Dette statskup skulle godkjennes ved folkeavstemning 19. august 1934. I en artikkel «Caesarvanviddets toppunkt» (Arbeiderbladet 18. august 1934) tok jeg Grimms eventyr til utgangspunkt. Hitler trodde å ha et guddommelig kall som Tysklands frelser og lot seg dyrke som sådan.

«Skrittet fra å anse seg som «gudbenådet», ledet av «overnaturlige krefter», forsynets særlig utvalgte redskap, og til å anse seg selv som Gud, er meget kort. Den videre utvikling vil vise om Hitler kommer til å ta det, og om det da omsider vil gå ham som kjer-

ringen i Grimms eventyr, så han havner i sinnssykeasylet.»

Ved selvmord unngikk Hitler dessverre fangenskap og psykiatrisk observasjon, men da hadde han trukket det tyske folk i avgrunnen.

Jeg legger hovedvekten på den *suggestive* virkning han som andre paranoide profeter har utøvd. Derved fikk han sine vrangdommer podet inn i flertallet av det tyske folk (såkalt «induserte vrangforestillinger»).

Hitlers *selvfølelse* var tydelig patologisk forhøyet i det minste fra «åpenbaringen» i Pasewalk i november 1918 da han «bestemte seg til å bli politiker». Den fikk sterke uttrykk under rettssaken i 1924 etter «Putschet» i München (november 1923) og under hans hele senere virksomhet, både på folkemøter, i riksdagen og i konfidensielle foredrag for de militære myndigheter.

Etter seieren over Polen sa han den 23. november 1939 i en konfidensiell tale til alle overbefalingsmenn:

«Als letzten Faktor muss ich in aller Bescheidenheit (!) meine eigene Person nennen: unersetzbar. Weder eine militärische noch eine zivile Persönlichkeit könnte mich ersetzen. — — — Ich bin überzeugt von der Kraft meines Gehirns und von meiner Entschlusskraft. — — — Das Schicksal des Reiches hängt nur von mir ab.» (Referat hos Holldack s. 761.)

Denne selvfølelse var fullt utviklet før han hadde oppnådd resultater for Tyskland, men disse styrket tilhengernes blinde tro, og deres fanatiske dyr-

(Forts. side 5, sp. 1.)

Tyske skjebneår

Forts. fra side 3.

kelse døyvet de tvil som dog undertiden kunne hjemsøke ham selv. Det er alltid et vekselspill mellom en profet og hans menighet.

Denne psykiatriske diagnose utelukker selvfølgelig ikke *begavelse*, man har jo antatt en nødvendig årsaksforbindelse mellom psykisk abnormitet og «geni».

Skal Hitler oppfattes som «normal», var han en djevel. *Schacht* har («Abrechnung mit Hitler») sterkt fremholdt det *amorske* i hans karakter. *Assmann* er atskillig mildere. Han avviser (s. 18) med rette tegning av historiske personligheter bare i sort eller hvitt.

«Det fantes hos Adolf Hitler, navnlig i hans første tid, mange hvite steder; ulykken voldte at de etterhånden ble overgrodd av de sorte og til slutt ble helt kvalt.»

Husker *Assmann* ikke Hitlers solidaritetstelegram til Potempa-morderne sommeren 1932?

S. 58: «Hvis Adolf Hitler etter München (september 1938) var segnet for et hjerteslag, eller hvis han hadde vært i stand til nå å stanse på sin farlige bane og skjenke verden den lenge ønskede ro, så ville han sikkerlig gått over i historien som en av de største og heldigste statsmenn i nyere tid. Men det er forbannelsen for diktatorer at de ikke øvner «å dø i sin seng», at deres umettelige maktbrynde slår målestokken for det mulige og oppnåelige ut av deres hånd. Det var den hvileløse ånd, likesom den åndelige arv fra hin fiskerkone — — som ulmotståelig drev Adolf Hitler til — etter hvert resultat han hadde tiltrosset seg av verden — å rette nye utfordringer til skjebnen. Det var mentaliteten

hos spilleren som går til Monte Carlo og begunstiget av lykken ukelangt skuffer inn uhørte gevinster, men ikke hviler før han har tapt alt han vant, og dertil det han eide før, for til slutt å ende i selvmord.»

Assmann forteller (s. 53) et morsomt eksempel på menigmanns forståelse av denne mentalitet:

En venn av ham i Berlin ytret etter Münchenoverenskomsten 30. september 1938 sin glede over at freden var reddet, men hans gamle husholderske svarte: «Ach, Herr Admiral, ich kann mir jarnich so richtig freuen. Passen Sie mal auf: der polkt weiter!» Den kloke gamle kone kjente sin «Adolf» skriver *Assmann*.

Skuffelsen over nederlaget i 1918, forbitnelsen over Versailles-traktaten, inflasjonen, Weimarrepublikkens kriser, arbeidsløsheten m. m. kan forklare at det tyske folks flertall lot seg føre vill av løgnreklamen for Hitler som Messias.

Men hvordan kunne selerherrenes ledende politikere la seg blende av ham?

Lloyd George besøkte Hitler i Berchtesgaden og skrev rosen- de i den engelske presse.

Etter München viftet *Chamberlain* med papirlappen om «fred i vår tid» og uttalte i Underhuset sin tillit til Hitlers ordholdenhet.

Mest overraskende er *Churchills* gjentagne sterke anerkjennelse 1935—38 (ordlydende gjengitt s. 88).

Dette vitner om mangel på menneskekunnskap, men er det hele forklaringen?

Sumner Welles skrev i 1940:

«Business interests in every one of the democracies of Western Europe and of the New World welcomed Hitlerism as a barrier to the expansion of Communism. They saw

in it an assurance that order and authority in Germany would safeguard big business interests there.» (Sitat s. 31.)

Desto større var skuffelsen over Nazi-Sovjet-pakten 23. august 1939. *Assmann* mener at den bidrog sterkt til at Hitler våget å slippe krigen løs. Kapitlene om pakten og om det senere brudd med Russland hører til det beste i boken.

Hitler hadde stor respekt for *Stalin* personlig, men stolte allikevel aldri på Russland.

Vestmaktene kunne ha hindret Hitler i å komme til makten ved før 1933 simpelthen å kreve oppløsning av hans privathær S.A. i henhold til Versailles-traktatens forbud mot alle militærliknende organisasjoner. Men fra hans maktovertagelse nøyde de seg med papirprotester mot den gradvise annullering av traktaten, for å kunne bruke Tyskland som vern mot Russland.

Da Hitler 22. juni 1941 var så overmodig å angripe Russland, allierte Storbritannia, og i desember USA, seg med *Stalin*. De burde bare fortsatt sin egen krig, uten å hjelpe Russland, så kunne de to diktaturstater ha slukt hverandre som ulvene hos Münchenhausen.

Tyskland ble knekket, men Russland steg opp til den sterkeste makt i Europa. Nå vil vestmaktene gjenoppruste Vest-Tyskland til kamp mot Russland. Hvilket sirkus!

Assmanns fremstilling av okkupasjonen av Norge blir omtalt i neste artikkel.

Johan Scharffenberg.